

EUROPACENTRISME IN DE GESCHIEDSCHRIJVING

door

Frank UYTTERHAEGEN

Aspirant N.F.W.O. — R.U.G.

Toen in de loop van de negentiende eeuw Hegel, een der leidende intellectuele figuren in zijn "Philosophie der Weltgeschichte" over China schreef : "De geschiedenis van China kende geen ontwikkeling, zodat we ons daarmee dan ook niet verder kunnen inlaten", en hierbij nog opmerkte dat China en Indië als het ware buiten de loop van de wereldgeschiedenis lagen, wekt dit voor ons vandaag wel enige verbazing.

Waren deze uitspraken voor een filosoof in het negentiende-eeuws nationalistisch klimaat misschien niet zo ongewoon, dan is de uitspraak van een eminente historicus als Otto Ranke dit zeker wel. Hij spreekt immers over China als behorende tot die landen die een eeuwige stabiliteit kenden. Indien deze leidende intellectuelen tijdens de negentiende eeuw niet buiten de eng Europese grenzen konden kijken, hoeveel te minder kon dit dan voor het gros van de Europese bevolking. Voor hen was China zeker het land van de bizarre en komische gele mannetjes met zwarte snorren en op de rug een lange vlecht, die als exotisch tintje op een theedoos helemaal niet slecht stonden.

Van de zeventiende-eeuwse belangstelling voor China was tijdens de negentiende eeuw in Europa niet veel meer te merken, en dit is niet verwonderlijk wanneer we de toestand van het onderzoek over China in de negentiende eeuw overlopen. De enige bron voor de kennis van de Chinese geschiedenis was immers de *Histoire Générale de la Chine* van een Jezuiet De Mailla, verschenen tussen 1777 en 1783 in 13 delen. Dit werk was dan nog een vrije bewerking van het twaalfde-eeuwse Chinese werk *T'ung chien gang-mu* (Samenvatting van de universele spiegel), dat geen eigenlijk historisch werk was, maar een evaluatie van historische gebeurtenissen op basis van de Confuciaanse staatsdoctrine.

Dit werk was in de negentiende eeuw de enige bron voor de studie van Chinese geschiedenis. Toen dan toch enkele missionarissen, diplomaten enz... een poging deden iets van dit ongekende land te begrijpen, bleef hun invloed voor de buitenwereld uiterst beperkt. Werken zoals *The Middle Kingdom*, 1848, van Wells Williams en James Legge's *The Chinese Classics*, 1861-1885, bleven uitzonderingen. In de negentiende-eeuwse europacentristische sfeer was geen plaats voor ernstige studie van Aziatische culturen.

Het enige land waar enigszins afgeweken werd van dit patroon was Frankrijk, waar in 1818 aan het "College de France" een leerstoel "Chinese en Tartaarse talen en literatuur" opgericht werd. Hierbij is het wel betekenisvol te vermelden dat deze instelling zich enkel bezighield met de studie van taal en literatuur, terwijl aan andere aspecten van de cultuur, zoals geschiedenis, recht enz... geen aandacht geschonken werd. De sinologie als Chinese filologie was dus geboren en men bestudeerde het Chinees als taal, vanuit een puur linguïstische interesse, zonder aandacht voor de onderliggende cultuur. Zelfs de taal werd vanuit een europacentrisch standpunt benaderd, zoals blijkt uit de publicatie van de *Chinesische Grammatik*, een kolossaal werk van 600 pagina's waarin Georg von der Gabelentz de Chinese taal binnen de wetten van de Latijnse grammatica wou verklaren. Uiteraard zonder succes.

Wat tijdens de negentiende eeuw wel gebeurde was de studie van de Oosterse culturen in zoverre deze belangrijk waren voor de westerse beschaving en dan vooral voor de Grieks-Romeinse beschaving. Men volgde de sporen van elk volk welk ooit een rol gespeeld had in de westerse geschiedenis en soms leidden deze sporen tot China of tot perifere culturen zoals de Turken of de Mongolen. Een bijkomende factor die de interesse voor China in de hand werkte was nog de koloniale belangstelling en de situatie van de missies aldaar. Dit noopte soms tot de kennis van de taal, de moderne geschiedenis en aspecten van het cultureel leven; dit uiteraard in functie van de bestending van de westerse positie in China.

Dit zijn de grote tendenzen die de studie van China in de negentiende eeuw bepaald hebben.

Slechts sporadisch merken we hierbij een werkelijke interesse voor China als beschaving en de waardering van deze beschaving als belangrijk component in de ontwikkeling van de gehele wereldgeschiedenis. Integendeel, het europacentrisme van de westerse academici met betrekking tot China kwam hierop neer dat men overtuigd bleef dat Europa de navel van de wereld was en dat alle gebeurte-

nissen waar en wanneer ook maar konden zinvol verklaard worden vanuit een Europese optiek, vanuit het Europese normen- en waardenstelsel.

In het begin van de twintigste eeuw zien we echter dat door de toename van het aantal Chinese vertalingen de aandacht en het enthousiasme voor China en de Chinese kultuur opnieuw groeide. Het waren echter niet de weinig spektakulaire gebeurtenissen van het alledaagse China die de aandacht kregen, maar het heroïsche klassieke China.

Taoïstische werken als de *Tao Te Ching*, de mysterieuze *I Ching*, of de grote wijsheid van de *Analecta* van Confucius, werden de voorbeelden van een geïdealiseerde en mystieke wereld. Het geïdealiseerde beeld van China dat aldus geschapen werd vertroebelde in grote mate het begrijpen van de reële geschiedenis van dit land.

Tot op vandaag nog is dit duidelijk merkbaar, nog altijd wordt altijd alles wat oosters is met een zweem van exotisme omgeven. Dat dit de studie van de Chinese maatschappij en mentaliteit niet ten goede komt is wel duidelijk. Nog altijd geldt dit beeld grotendeels en veel westerse historici zijn nog altijd de mening toegedaan (al expliciteren ze dit niet altijd) dat enkel de geschiedenis van Europa en Europa-verwante gebieden echte geschiedenis is. In de vijftiger jaren merkte K. Jaspers echter op dat "The automatic assumption that world history consists of a closed circle of Western civilisation has been broken. We can no longer ignore the immense worlds of Asia as nations of eternal stagnation with no history. The scope of world history is universal."

Niettegenstaande er dus toch een kentering waar te nemen valt vanuit historische hoek is het nog meestal zo dat de geschiedenis van het oude China nog bedreven wordt binnen het terrein van de sinologie, waar zeer weinig historici bij betrokken zijn.

De studie van het moderne China daarentegen blijft nog veel te veel het werk van journalisten en suksesauteurs. Hiermee willen we de ernst of de competentie van deze mensen niet in twijfel trekken. Wat we bedoelen ligt veeleer hierin dat men zich veel te snel als China-expert beschouwt. Zoals Chesnaux zei : "On ne s'improvise pas historien de la Chine Contemporaine".

Uiteindelijk komt het hierop neer dat historici zich vooralsnog te weinig met de geschiedenis van dit enorme land bezighouden. Het is inderdaad waar dat men als westerling moet werken in uitzonderlijke omstandigheden. Men beschikt zelden over archief, noch over

ernstig en betrouwbaar statistisch materiaal. De informatie blijft nog altijd moeilijk te verwerven. Niettegenstaande deze bezwaren blijven echter ook voor China de essentiële regels van het historisch onderzoek gelden. Kranten, tijdschriften en officiële publicaties zijn ook voor ons bereikbaar, soms zelfs in vertaling. Het moet voor ons dus mogelijk zijn de eigentijdse geschiedenis van vrij nabij te volgen.

Wat de oude geschiedenis betreft is er geen enkele cultuur die ons een zo uitgebreide historische literatuur nagelaten heeft als de Chinese. Zeker deze bronnen zijn voor westerse historici makkelijk te bereiken. Niettegenstaande het grootste gedeelte hiervan nog onvertaald blijft, is er reeds heel wat werk te doen voor hen die de taal niet meester zijn. Hiermee zijn we dan beland bij de laatste grote moeilijkheid voor de studie van China. Namelijk het taalprobleem. Voor de historicus van het moderne China is er eigenlijk een dubbele vorming vereist. Ten eerste een historische opleiding, gecombineerd met een vorming als sinoloog.

Is dit uiteraard de ideale combinatie, dan mag toch gezegd worden dat het ontbreken van de kennis van het Chinees geen argument mag zijn om de studie van China over te laten aan de filologen. Wij laten de studie van de antieke wereld toch ook niet uitsluitend in handen van de klassieke filologen. Om het met Fairbank te zeggen : het probleem is hier niet : Welke talen lezen we ? Het probleem is : Wat is onze intellectuele en historische horizon ? Wat zijn de grenzen van onze interesse en nieuwsgierigheid.

Het is mijn stelligste overtuiging dat het veeleer deze problemen zijn die het onmogelijk maken de Chinese geschiedenis te bestuderen, veeleer dan taalproblemen en bereikbaarheid van bronnen.

Het is de westerse mentaliteit, die we aangeduid hebben met het etiket "Europacentrisme" die de onderwaardering van de Aziatische beschavingen in de hand gewerkt heeft. Het triumfalisme van de Europeanen, als zou Europa de navel van de wereld zijn heeft de kontaktnaam met de niet-Europese volkeren in de weg gestaan.

Op het ogenblik dat China een belangrijke rol ging spelen in de wereldpolitiek en Amerika de westerse tegenhanger werd, zien we plots van Amerikaanse zijde een sterke belangstelling voor de problemen in China. Op dit ogenblik zijn het de Amerikanen die de leidende rol spelen in het China-onderzoek, en dit is uiteraard niet verbaazingwekkend. Fairbank zegt hierover : "De opdracht die ik suggereer voor de zeventiger jaren is de studie van de relaties tussen Amerika en Azië. Dit moet gedaan worden door Amerikanen. Al bij al is het toch

Amerika dat nu de westerse expansie in Azië leidt. Het is onze industrie die met Japan in betrekking staat, onze zevende vloot die de oceaan beheerst." Op dit ogenblik zijn het de Amerikaanse historici die de oude Chinese spreuk "Chih chi chih pi, pai chan pai sheng" (Indien ge uzelf begrijpt, en uw tegenstander begrijpt, dan kan je altijd winnen) in praktijk brengen.

Het is inderdaad zinloos in verband met het westen en onze eigen cultuur steeds te stellen, dat we de geschiedenis van een land moeten kennen vooraleer zinnig te kunnen spreken over de actuele politieke situatie, en dit plots niet meer te laten gelden in verband met andere culturen. Aangezien politiek op dit ogenblik wereldpolitiek geworden is, moet onze geschiedenis ook wereldgeschiedenis worden.

We willen dan ook afronden met een citaat van G. Barraclough ten einde deze ideeën even samen te vatten : "Wij moeten maar rondom ons kijken om vast te stellen dat sommige van de meest kenmerkende eigenschappen van de moderne wereld hun oorsprong vinden in bewegingen en ontwikkelingen die zich ver buiten Europa hebben voorgedaan.

Een van de kenmerken van de hedendaagse geschiedenis is dat zij wereldgeschiedenis is, en dat de krachten die haar vormen niet kunnen begrepen worden tenzij wij bereid zijn een wereldwijd perspectief te aanvaarden. Dit betekent niet slechts dat wij onze gebruikelijke kijk op het recente verleden moeten aanvullen met enkele hoofdstukken over de ontwikkeling buiten Europa, maar ook dat we de gehele structuur van veronderstellingen en vooroordelen waarop ons inzicht steunt, opnieuw moeten onderzoeken.

Juist omdat Amerikaanse, Afrikaanse, Chinese, Indische en andere takken van de buiten-Europese geschiedenis het verleden op hun eigen manier bepaalden, doorbreken zij de traditionele denktrant. Hieruit volgt de nood aan een nieuwe blauwdruk."

Frank UYTTERHAEGEN

BIBLIOGRAFIE

- G.R. NUNN, *Publishing in Mainland China*, M.I.T. Report Nr. 4, 1966.
W. FRANKE, *China and the West*, Oxford, 1967.
J.K. FAIRBANK, *China Perceived*, New York, 1974.
J. CHESNAUX & J. LUST, *Introduction aux études d'histoire contemporaine de Chine*, Paris, 1964.
A. FEUERWERKER, *History in Communist China*, M.I.T. Press, 1968.
Ch. P. FITZGERALD, *The Chinese View of their Place in the World*, London, 1964.
G. BARRACLOUGH, *An Introduction to Contemporary History*, Penguin Books, 1966.